9. Осьмачка Т. Думки, що виникли під час написання книжки "Ротонда душогубців" / Теодосій Осьмачка // Українське слово : хрестоматія української літератури та літературної критики XX ст. : (у 3 книгах) / [упорядкув. Яременко Василь, Федоренко Євген; підгот. текстів Яременко Б. ; наук. ред. Погрібний А.]. – К. : Дніпро, 1994. – Кн. 2. – 1994. – С. 114–115.

10. Осьмачка Т. Із-під світу : поетичні твори / Теодосій Осьмачка. – Нью-Йорк : Українська Вільна Академія Наук у США, 1954. – 317 с.

11. Осьмачка Т. План до двору / Теодосій Осьмачка. – Торонто: Видавництво Українського Канадського Леґіону, 1951. – 184 с.

12. Осьмачка Т. Поезії / Тодось Осьмачка ; / упоряд. та прим. Р. Л. Світайло, передм. М. Г. Жулинського. – К. : Рад. письменник, 1991. – 252 с. – (Б-ка поета).

13. Осьмачка Т. Поезії. Повісті : Старший боярин; Ротонда душогубців / Тодось Осьмачка. – К. : Наук. думка, 2002. – 424 с. – (Б-ка школяра).

14.Слабошпицький М. Тодось Осьмачка : літературний профіль; Никифор Дровняк із Криниці : роман-колаж (фрагменти) / Михайло Слабошпицький. – К. : Рада, 1995. – 142 с.

15. Слабошпицький М. Утікач. Тодось Осьмачка / 25 поетів української діаспори. – К.: Видавництво "Ярославів Вал", 2006. – С. 366–403.

16. Слоньовська О. Проблема Бога і божественного в міфі про Україну Тодося Осьмачки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrlit.vn.ua/article/1247.html.

17. Сулима В. І. Біблія і українська література : навч. посіб. / В. І. Сулима. – К. : Освіта, 1998. – 400 с.

18. Шалата-Барна І. Християнський містицизм у повісті Тодося Осьмачки "Старший боярин"// Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 21: Scripta manent. Ювілейний збірник на пошану Богдана Якимовича / [гол. редколегії Микола Литвин, упоряд. Олександр Седляр, Наталя Кобрин] ; Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. – Львів, 2012. – с. 825–835.

19. Шерех Ю. Над Україною дзвони гудуть / Юрій Шерех // Шерех Ю. Пороги і запоріжжя : Література. Мистецтво. Ідеології : у 3 т. – Харків: Фоліо, 1998. – Т. 1 / [ред. рада : В. О. Шевкун та ін.; упор. та прим. Р. М. Коргородського]. – С. 236–247.

20. Шерех Ю. "Поет" Теодосія Осьмачки / Юрій Шерех // Шерех Ю. Пороги і запоріжжя : Література. Мистецтво. Ідеології : у 3 т. – Харків: Фоліо, 1998. – Т.1 / [ред. рада : В. О. Шевкун та ін.; упор. та прим. Р. М. Коргородського]. – С. 248–269.

21. Яценко М., Міфологія, релігія, мистецтво // Українська мова і література в школі. – 1996. – № 6. – С. 22–32.

Галина Райбедюк

"НІ НА ЙОТУ НЕ ПОГРІШИВ СУВОРОЮ ПРАВДОЮ ЖИТТЯ": ПРО МИКОЛУ НЕВИДАЙЛА ТА ЙОГО ЧОТИРИКНИЖЖЯ

Саме такими влучними афористичними словами охарактеризував сенс художньої творчості Миколи Невидайла А. Поповський у передмові до збірки вибраного "Динозаври" – "невеличкої, але місткої книги", в котрій письменник, як, власне, в усій своїй прозі, пристрасно закликає "дбати про високі духовні цінності народу" [3, с. 8]. Це митець, як підкреслює Ф. Сухоніс, "можна сказати, найвищої проби. Він людина чиста, світла та правдива. Як і більшість його творів" [6, с. 6]. У листі до сина письменника Мирослава, надісланого ним авторці статті, В. Погребенник зауважує, що, "незважаючи на літературний рід (епос чи драма), жанр ("Нариси з історії України..."), написане М. Г. Невидайлом сильне і страшне своєю правдою". Сам письменник у преамбулі до епопеї "Хвилі. Приносини часів смутенних", заручаючись іменем метра-краянина О. Гончара, присягає "свідчити по-справжньому і тільки правду" [6, с. 15].

М. Невидайло не увійшов до традиційного "іконостасу" українських письменників. І річ тут не в браку таланту, бо це митець самобутній, із яскраво вираженим індивідуальним почерком. Усе створене ним у період панування естетики соцреалізму – "талановите, патріотичне та піднесене" (Ф. Сухоніс) – ішло врозріз із офіційною моделлю літератури. Він порушував дражливі для тодішньої ідеології проблеми, в такий спосіб розхитуючи її міцні основи. В його прозі з величезною епічною силою показано розмах національної трагедії народу. Її підтверджують документальні факти й публіцистичні вкраплення. Вражаючі події голодомору 1933-го й тяжкі наслідки колективізації ("чорнющої години", "Содоми і Гомори"), фашистська

окупація та фронтові битви за визволення України, примусова русифікація й нищення національного духу, переслідування людини й сибірські "особлаги", тоталітарний режим і нівелювання особистості – ці та інші, так би мовити, "неблагонадійні" теми, зрештою, спричинили тривале замовчування "небуденної" (Г. Люлько) прози М. Невидайла – тонкого знавця людської душі й істинного патріота з полум'яним серцем, небайдужого до долі народу, його минулого та прийдешнього.

Невидайло Микола Гаврилович (1923–2012) – член Національної спілки письменників України, січеславський маг Слова, лауреат літературних премій ім. Валер'яна Підмогильного та ім. Олеся Гончара. Йому "судилося спити не одну гірку чашу за любов до України, щоб засівати ниву вагомим та добротним словом пережитого й картинами творчо осмисленої минувшини та сучасності" [3, с. 5]. На четвертій сторінці обкладинки книги "Людина людині – вовк!" уміщено слова, що їх можна з упевненістю вважати тематичним осереддям усієї спадщини письменника: "В пам'ять про всіх, хто пломенів незгасною любов'ю до Бога, до України в часи радянського геноциду проти нашого народу" [4]. Як справедливо зауважує М. Негода, в його творчості "широкомасштабні картини змальовані на невеличкій за обсягом площині, історія імперського нищення розуму й цвіту нації сконденсована в тій чи іншій людській долі, особистій трагедії" [3, с. 3].

За радянської пори твори М. Невидайла не могли бути оприлюднені через тематику, біографію, світогляд та життєву позицію автора, що не вписувались у тісні рамки політичної задухи в період "українського безчасся" (І. Дзюба). Учасник ОУН, багатолітній політв'язень ГУЛАГу та фашистських концтаборів, борець за волю народу, його право на власний вибір, послідовник І. Багряного, він, як згодом В. Стус, І. Світличний, І. Калинець та інші "лицарі ГУЛАГів" (В. Лисенко), належав до когорти митців "індивідуальних духовних зусиль, затятої надії, подвижництва і стоїцизму" [7, с. 11]. Доля призначила їм "обстоювати й берегти українську духовність, рятувати український духовний космос від руйнування та поглинання його хаосом імперської тоталітарної системи" [2, с. 59].

Десять років так званих "ісправительно-трудових" таборів не зламали в письменникові високого духу, вільнолюбного характеру, національно-патріотичних переконань. Він був радянському тоталітаризмові ворогом через свою відчайдушну безкомпромісність, як і герої його творів. В умовах соцреалістичної скутості та ідеологічних обмежень і табу мав мужність протиставити еталонним псевдоідеалам радянської системи справжні цінності, котрі виходять далеко поза вузьконаціональні межі. Про таку настанову письменника свідчить теза ідеолога українського націоналізму Степана Бандери, якою розпочинається "Буквар патріота України": "Наша боротьба – це щось більше, ніж сама національна боротьба, бо наш ідеал свободи – це ідеал всіх вільних людей" [5, с. 90]. В умовах неволі й тривалої боротьби формувався талант письменника, гартувався його дух, мужніли національні переконання, народжувалось творче, громадянське й особистісне кредо, сформульоване в "Декалозі українського націоналіста" ("Нарис…"):

Богу – душа,
Життя – Україні,
А честь – для себе [5, с. 105].

Це кредо зцементовує впорядковане сином Мирославом чотирикнижжя письменника, яке, поза сумнівом, є актом справедливості й визнання (хоча і запізнілого): "Приносини часів смутенних" (2012), "Динозаври" (2013), "Нариси з історії України – від прадавніх літ до сучасності. Буквар патріота України. Публіцистика" (2013), "Людина людині – вовк!" (2014).

На площині однієї статті, безумовно, важко усебічно з'ясувати "секрети" (І. Франко) творчості письменника. Для цього знадобиться не одне спеціальне ґрунтовне дослідження. Подаємо радше окремі, "наймаркантніші" (Є. Маланюк) аспекти індивідуального мистецького профілю прозаїка, зумовленого світоглядною позицією та специфікою художнього мислення. Основний творчий принцип М. Невидайла можна сформулювати в такий спосіб: "Правда життя – істина Слова". Для нього характерне безвідмовне відчуття реальності й філософська тверезість погляду на зображуване. Правдоборчість є важливою гранню його філософсько-естетичної системи й водночас етичної конституції. Він належить до письменників ідеологічного плану. Проте ця ідеологія межує з високою естетикою, як у випадку з "пражанами" чи поетами-дисидентами.

До книги "Приносини часів смутенних" увійшли такі твори: новела "Сумна пісня про корову", епопея "Хвилі. Приносини часів смутенних" і детективний роман "Права рука Берії". В новелі розкривається антидуховна сутність колективізації, показуються злочинні пограбування більшовиками господарських садиб

хліборобів, відтворюється страшне пекло колгоспного "раю". Вражаючими є картини голоду: "Поїли котів, пожерли собак, виловили з-під стріх горобців…" [6, с. 13]. Новелу характеризує "глибока правдивість і дійсно гончарівська майстерність та патріотизм автора" [3, с. 7].

Епопея "Хвилі. Приносини часів смутенних" – стереоскопічний твір, в якому сфокусовано ключові віхи української історії, поєднано в єдину сув'язь минуле (пора Київської Русі) та сучасне. В кожній із 17-ти частин твору, наче в окремих кадрах єдиного фільму (дослідники схильні вважати стиль письменника "кінематографічним"), подано фрагменти національного буття, безпосереднім учасником якого є сам автор – Микола-везучий (у тексті збережено ім'я письменника). Перед читачем, як епізоди кінофільму, проходять картина за картиною спогади про голодне дитинство головного героя та юність; становлення його національного світогляду, сформованого під впливом прочитаних праць М. Грушевського та Д. Донцова; німецька окупація; розчарування приходом Червоної армії; вступ до лав УПА; засудження "за клєвєту" спершу до страти, а згодом – до "двадцяти п'яти літ каторги в таборах жорстокого режиму" [6, с. 44]. Лейтмотивом крізь усю епопею проходить думка про необхідність стати єдиною лавою проти "ворога-Хвиль". Має рацію Н. Зайдлер, виокремлюючи "потужну дидактичну спрямованість прози митця" [1]. Кожна зі сцен твору завершується дидактичною настановою, що увиразнює його ідейно-тематичний зміст. У 15-й частині письменник подає своє творче самоозначення: "Він всі приносини часів смутенних ну просто мусить пережити! …щоб свідчити прийдешнім про часи минулі правду й тільки правду" [6, с. 40].

Роман "Права рука Берії", як і "Сад Гетсиманський" І. Багряного, – "вопіющий і страшний" (В. Винниченко) документ тоталітарної доби. На його сторінках розгортається трагедія пожирання "ненаситною пащею Молоха" людських душ, руйнування доль героїв, покалічених його "підкованими чобітьми". В основі сюжету – драматичне життя вчорашнього фронтовика, геолога одного з потужних рудників Заполяр'я, українця Григорія Скиби, його родини та працівників очолюваного ним відділу.

Основна сюжетна лінія роману пов'язана з темою вибору людини в межовій ситуації, її морально-психологічна й національна ідентичність серед "вивідників і провокаторів". Суцільна підозрілість і сексотство, тотальне зрадництво й повсюдні доноси міцним павутинням обплутало геологічне управління (власне, як і все тодішнє суспільство), де працює Скиба. Авторський задум виходить далеко поза межі фіксування реальних подій та екстремальних ситуацій, у яких опиняються герої. Письменник вибудовує ієрархію справжніх та уявних цінностей, переконуючи в тому, що тоталітаризм є загальнолюдською бідою, явищем наднаціональним.

Назва твору "Права рука Берії" – ключ декодування текстових реалій, символ "кривавої вакханалії" сталінської доби, що поглинала цвіт нації, її інтелект, красу й силу. В романі ця "містична зла сила сплутала Скибівські долі в кривавий клубок" [6, с. 191]. Рідні по крові брати, котрі в дитинстві давали клятву не причиняти один одному зла, опинилися по різні боки барикад. Григорій – законослухняний і успішний радянський науковець-комуніст, Андрій же – вчорашній оунівець, воїн УПА, затятий ворог більшовизму, полум'яний патріот-націоналіст, політичний в'язень під номером А-785. З болем у серці письменник пише про цю давню українську (ширше – загальнолюдську) біду: "Вирвало їх, двох братів, з рідного краю (Полтавщини. – *Г. Р.*) і поставило ось навпроти, на дві непримиренні ворожі позиції й наказує: "Вчепися братові в горлянку, бо він твій ворог" [6, с. 170]. (На жаль, таких прикладів чимало й у нашому сьогоденні, коли братовбивчою кров'ю стікає південно-східна українська земля).

Роман повертає історичну правду амнезованій свідомості народу (тоталітаризм же маніфестував створення "історії спочатку"). На площині тексту зринають картини національної історії, яку "не можна читати без брому" (В. Винниченко) і яка докорінно відрізнялась від її офіційної радянської версії. Без тенденційної суб'єктивності автор, як безпосередній учасник відтворених подій, оприявнює замовчувані роками факти про Другу світову війну й етнічні чистки, розкуркулення та вивезення українських селян-хліборобів до Сибіру, свідчить про факти всіляких наклепів на бандерівський рух як національно-визвольний тощо. Правдиві сторінки національної історії оживають у романі, зазвичай, крізь призму їх сприймання героями, які стають мовби безпосередніми співучасниками реальних подій. Такий спосіб оповіді підтверджує вірогідність художнього матеріалу й водночас підсилює емоційність сприйняття твору.

У повістях та оповіданнях збірки "Динозаври" автор із позицій очевидця аналізує "страждання звичайних людей, які в зашморзі трагічних подій нашого підневільного бездержавного існування в лабетах імперії шукають виходу з глухого кута неволі" [3, с. 2]. В повісті "Родове прокляття" в образах Василя та Катрі Крутиленків письменник порушує проблему очищення людського роду від духовної недуги. В уста екстрасенса Яновського, який лікує "понівечену, деформовану душу" Василя (основна сюжетна колізія твору), він укладає біблійну істину – людина приведена на світ чинити Добро: "Розтріпана лють людська ще дужче множитиме нещасних і ображених стражденників, і зло, заподіяне Ближньому, сторицею відлунюватиме в душі зловмисника" [3, с. 31]. Мотив національного відступництва, втікання від свого національ-

ного "Я" гостро звучить у повісті "Кум, чорна кицька, Родіон і ми". На тлі тюремного буття політичних в'язнів письменник глибоко розкриває психологію малоросійства й розвінчує одвічне лихо України, яким здавна є її "сини"-запроданці, "з'яничарені хохли", "стократ небезпечніші від російського імперіяліста". В образі лютого охоронця каторжного режиму, зросійщеного служаки Недолупченкова подано узагальнений образ потурнаків і перевертнів. У його підсвідомості на генетичному рівні "закарбований страх бути схожим на волелюбного козака-лицаря" [3, с. 47]. З болем та гіркою іронією письменник констатує: "Напевне, предків опера звали трішечки по-іншому, та "правнуки погані" в лабіринтах холуйської прислужливості прихвостили до свого справді немилозвучного прізвища оту всесильну літеру "в"" [3, с. 48].

Ще одним важливим у творчості М. Невидайла тематичним "вузлом" є антимілітарний дискурс, що резонансно зазвучав у повісті "Динозаври". Її сюжетне тло сформували жахіття чеченської війни, яка подається крізь призму сприйняття призивником російської армії-завойовниці Чурундуркіним. Для увиразнення трагізму ситуації ("від села залишається тільки матеріал для майбутніх археологів") письменник вдається до містичних елементів: "Від новітньої "ультразагадкової" техніки гине не тільки тіло, а й сотні разів перевтілювана Душа" [3, с. 6]. Своєрідним обрамленням твору є цитування Святого Письма, що надає тексту провісницького змісту: Книга пророка Єремії. 1, 14; Книга Еклезіястова. 1, 9. Риторично звучать прикінцеві звернення до Всевишнього з проханням про заступництво від людського божевілля: "О, Боже! Що стане з мешканцями Землі? Господи! Якщо це не промисел Твій, зупини їх урешті!" [3, с. 46].

У лаконічній анотації до книги "Людина людині – вовк!" читаємо, що тут уміщено "автобіографічні оповідання і новели очевидця подій з часів його юності до останніх років життя, а також авторські ілюстрації до "казок". Це, так би мовити, збірка його нелегкого життєвого шляху, який він пройшов разом зі своїм народом" [4, с. 2]. В історичній довідці "Homo homi" письменник занотував: "Автор цієї книжечки на власні очі бачив ті жахливі епізоди, про які ви й можете прочитати" [4, с. 23]. Тому закономірно, що в більшості творів презентованого четверокнижжя М. Невидайло проявив себе реалістом, подібним до свого попередника В. Підмогильного "суворим аналітиком доби" (В. Мельник). Подекуди сторінки його прозопису асоціюються з документально-протокольними свідченнями учасників відтворених подій та особистих вражень побаченого й пережитого, які автор підтверджує біографічними та історичними джерелами. Як приклад таких подієвих і біографічних "прив'язок" наведемо фрагмент новели "Атентат": "В часи німецької окупації з надр народу створилася Українська Повстанська Армія (УПА), керована проводом Організації Українських націоналістів (ОУН), а в східних і південних областях, де не було умов для збройної боротьби, діяли підпільні групи ОУН […] Я, дев'ятнадцятилітній хлопчина, ще зі школи вихований у патріотичному дусі, не міг спокійно спостерігати свавілля чужинців на моїй землі…" [4, с. 10].

Історично вірогідними в прозі М. Невидайла є не тільки історичні факти, але й імена суспільно-громадських діячів "різних мастей" і давнішої, й новітньої історії, надто коли йдеться про її трагічні сторінки: "…московська імперія змушувала всяких Хатаєвичів, Постишевих, Скрипників, Юрків Коцюбинських, старанних, "вірних ленінців", винищувати українську націю, як тепер Чечню, а потім, замітаючи свої криваві сліди, порозстрілювала й тих катів" [6, с. 11]. В образі кожного з них підтекстово закладено біблійну міфологему підступу й зради, що підсилює ідейний пафос цитованої новели "Сумна пісня про корову". В романі "Права рука Берії" в діалозі братів Григорія та Андрія Скиб ця проблема звучить буквально декларативно: "Не одну таку клятву осквернено цілунками Іуди" [6, с. 102].

У повісті "Людина людині – вовк!", використовуючи засіб ретроспекції, письменник крізь призму спогадів ("каруселі пам'яті") головного персонажа – ветерана Олексія Івановича – актуалізує найголовніші в його житті віхи. В тексті вони представлені трьома окремими розділами ("хвилями"): жахи фашистського полону, перебування в "кривавій м'ясорубці" радянсько-німецьких зіткнень, реалії норильського "особлагу". Герой твору, як, власне, й автор, пройшов усі кола цього пекла. "Бог оберігав його, Олексу, як свідка для майбутніх поколінь" [4, с. 29].

Біографічна проекція на текст характерна й для новели "Чуєш, брате мій?". В долі Остапа Чабаненка вгадується факт перебування М. Невидайла в німецькому полоні, в таборі військовополонених у Соцгородку Кривого Рогу та втеча з нього. Втім, вагома частка автобіографізму сприймається як естетично пережитий матеріал. Тому зміст уміщених у книзі творів, з одного боку, є правдивим відображенням матеріального й духовного світу, а з другого – художньою моделлю авторських інтенцій.

Усі твори, що увійшли до чотирикнижжя М. Невидайла, політично та інформативно суперактуальні, проте вони написані за законами справжнього мистецтва. З цього приводу В. Баранов у експертних висновках на книгу "Динозаври" писав: "Непроста доля письменника дала йому неоціненний життєвий досвід, який він талановито осмислив художньо і перелив на талановиті художні твори. Треба бути неабияким майстром слова, щоб маючи стільки живого історичного матеріалу, не збитися на голу документалістику або на публіцистику" [3, с. 5]. Дидактичні вкраплення в тканині тексту дещо знижують його естетичну вар-

тість. Однак їх наявність необхідна для увиразнення полемічної гостроти й підсилення актуальності порушених проблем. Більше того, письменник переважно ліризує зображене: "А ми були, є й будемо завжди. Виморювали нас христопродавці голодом, але ми є й будемо. Струмить бо в душах наших Дажбога сила" [6, с. 13].

Виняток, безумовно, становить третя книжка, до якої включено документальні (розділи: "Нариси з прадавньої історії русів-українців", "Буквар патріота України") та публіцистичні (розділ "Публіцистика") твори. Проте й тут вчувається рука майстра слова з тонким естетичним чуттям. На художній рівень "Нарису…" вплинув багатий і доцільно використаний інтертекст. Так, наприклад, у 8-й частині "Україна незалежна" розділу "Нариси з прадавньої історії русів-українців", коментуючи такий важливий державний документ, як "Акт проголошення незалежності України", письменник використовує ремінісценції з поеми "Гайдамаки" Т. Шевченка (духовних паралітиків іменує "онучатами голими"); резюмуючи свої думки, апелює до французького письменника Оноре де Бальзака: "Існує дві історії: брехлива офіційна і таємна історія, де видно справжні причини подій" [5, с. 85]. Завершується ця частина авторською версією (фантасмагорією) "Три душі" фрагмента історіософської інвективи Т. Шевченка "Великий льох", що накладається на політику сучасних письменникові великодержавних шовіністів (прозора алюзія й на сьогодення!).

Біографічні реалії, що надають зображеному неабиякої вірогідності, правдивості гостро резонують у творах табірної тематики. Вони структуровані зазвичай на реальному життєвому матеріалі, який був добре знайомий і пережитий самим М. Невидайлом. Будуючи свої твори на документальній основі, він міцно вписує їх у традицію табірної літератури, яку найбільш резонансно в різний час репрезентували Б. Антоненко-Давидович ("Сибірські новели"), І. Багряний ("Сад Гетсиманський"), О. Солженіцин ("Архіпелаг ГУЛАГ"), В. Шаламов ("Колимські оповідання"). Письменник зберігає автентичні прізвища (в тім числі й своє, а також побратимів-в'язнів: Володі Стадника, поета Василя Борового), назви місць відбування каторги (Норильськ). У повісті "Кум, чорна кицька, Родіон і ми" він детально описує "гулагівське пекло" (куди тому Данту!) з його табірним побутом, "баракомешканцями", конвоїрами, сексотами, "гавкотом збандюжілих нарядчиків", "заґратованими приміщеннями", "відбірковою покрученою лайкою", "оскаженілими собаками".

Специфічними в прозі М. Невидайла є "тюремні" пейзажі-дисонанси, що контрастують із емоційно-психологічним станом героїв, виступають органічною частиною фабули. Ці описи настільки суб'єктивуються автором, що буквально розчиняються в його інтровертованому світі. Для пітвердження сказаного наведемо цитату з роману "Права рука Берії": "Та й за ту коротку блискавичну мить в очах відбилася картина: "За тією охоронною зоною стоїть високий, дебелий кам'яний мур. Скільки туди труда людського вкладено, а крові? А поту…" [6, с. 98].

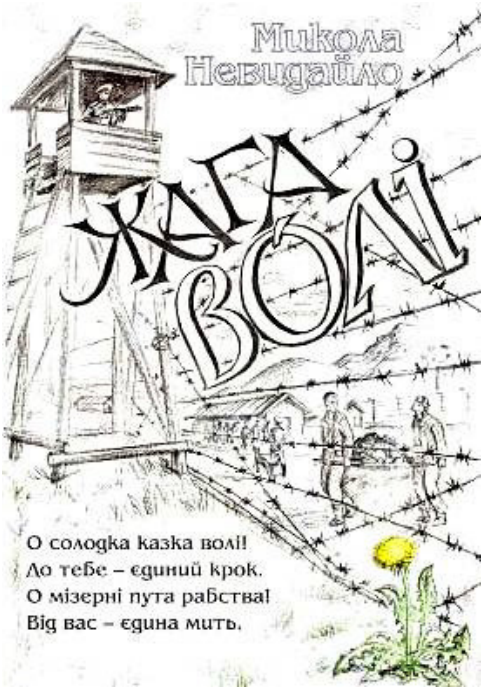

Герої табірної прози М. Невидайла, перебуваючи в межовій ситуації, з одного боку, ненастанно прагнуть волі ("О, солодка казко волі! До тебе – єдиний крок"), а з другого – відчувають приреченість: "Зметнувся над ущелиною. Безодня відгукнулась реготом зрушених каменів, тріском дошок, розпачливим моторошним криком разом з ним падаючих двоногих, і хоч як шаленіла хуртовина, але з тогобіч бескиддя застогнало, сповнене передсмертного жаху, відлуння" (новела "Жага волі") [3, с. 101]. Інтонаційно подібними є натуралістичні картини голоду, що нагадують "фільми жахів" (опис поїдання "Михайликового м'ясця" в повісті "Родове прокляття"; картина наслідків голодомору в новелі "Сумна пісня про корову"). На цьому непривабливому житейському тлі герої, як і сам письменник, зуміли зберегти чистоту душі, віру в тріумф гідності на пограниччі боротьби й страждань, віру в добро, в людину ("І все ж Гомо – це найпрестижніше").

Перо М. Невидайла, як зазначено в передмові до книги "Приносини часів смутенних", вирізняє "правдивий талант, щирість, читабельність та добірність мови. Все те, що робить твори пана Миколи справжньою літературою – гідною уваги душі й серця. Письменник стверджує й підносить одну незаперечну та вистраждану особисто ним ідею – український народ має право бути самим собою" [6, с. 6]. Увесь його художній доробок – це твори про позитивного героя в негативній дійсності, про героя в справжньому розумінні героїчного, тобто велично-людського протиставлення силам пануючого зла, яке уособлюють "ключники режиму": оперуповноважений "особлагу" на Медвежці в Норильську Недолупченков ("Кум, чорна кицька, Родіон і ми"); слідчий Амадей

Віссаріонович (пряма алюзія на "вождя народів"); Хап із роману "Права рука Берії" та вся його "зграя" (сексоти Яструб і Сокіл). Силою свого таланту й громадянської снаги письменник виступає "проти диявольської машини, яка здатна руйнувати Дух і Душу" [3, с. 46], закликає "ламати своє безвірництво" [3, с. 21]. "Рятуйте наші душі" – цією назвою радіоп'єси автор волає до світу, що втратив моральні основи: "Прощай, озвірілий світе!" [4, с. 49]. В цьому сенсі його твори варто трактувати як текст-пересторогу, текст-пророцтво. Водночас вони перейняті вітальним настроєм і, за словами В. Баранова, "викликають позитивні і продуктивні емоції. Навіть, коли йдеться про гіркі й трагічні сторінки історії нашого народу, після прочитання в душі залишаються світлі відчуття. Отже, такі твори мають неабияке значення для патріотичного виховання нашої молоді, і не лише молоді" [3, с. 5].

Звернення до спадщини січеславського митця-патріота, її ретельне вивчення й уважне осмислення – шлях до того, щоби зробити нашу історію Правдою. Але для цього вкрай необхідно подолати "чужинські Хвилі невситимі". Лише за такої умови можна дочекатися "кінця імперського Колоса" [6, с. 44]. Ці завершальні слова епопеї "Хвилі. Приносини часів смутенних" лейтмотивом проходять крізь усю творчість М. Невидайла – художню та публіцистичну. Їх варто сприймати як заповіт письменника.

Література

1. Зайдлер Н. В. Пророчі "приносини" Миколи Невидайла / Н. В. Зайдлер // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukr-net.info/13324/.
2. Мафтин Н. В. "Знов сниться нації легенда про ностальгійний дар євшану" : Дивосвіт поезії Ігоря Калинця / Н. В. Мафтин // Дивослово. – 2004. – № 7. – С. 59–63.
3. Невидайло М. Г. Динозаври : Вибрані твори / М. Г. Невидайло. – Ужгород : Графіка, 2013. – 108 с.
4. Невидайло М. Г. Людина людині – вовк! : Вибрані твори / М. Г. Невидайло. – Ужгород : Графіка, 2014. – 85 с.
5. Невидайло М. Г. Нариси з історії України – від прадавніх літ до сучасності. Буквар патріота України. Публіцистика / М. Г. Невидайло. – Ужгород : Графіка, 2013. – 151 с.
6. Невидайло М. Г. Приносини часів смутенних : Вибрані твори / М. Г. Невидайло. – Ужгород : Графіка, 2012. – 220 с.
7. Соловей Е. С. У країні Лицарії, країні колядок / Е. С. Соловей // Калинець І. Слово триваюче : Поезії. – Харків : Фоліо, 1997. – С. 5–11.

Надія Онищенко

З ВОЛЕЮ ДО ДРУЖБИ Й СПІВПРАЦІ

В українському Ніжині рятували євреїв під час погромів і вшановують за внесок у матеріальний та духовний розвиток міста

Ніжин – старовинне українське містечко на Чернігівщині з тисячолітньою історією. Розташоване, за сьогоднішніми мірками за 124 кілометри від Києва, воно почало розбудовуватися за часів князя Володимира. Перетин торговельних шляхів з Європи в Азію приваблював сюди на постійне проживання багатьох іноземців, які мирно уживалися з православними українцями. Вагомий внесок у матеріальний і духовний розвиток міста зробили греки, асирійці, поляки й євреї. Але якщо перші три національні меншини вільно поселялися в одному з найкрупніших міст Чернігівщини, то для євреїв це була "межа осілості". Офіційний дозвіл на проживання тут вони отримали 1772 року. В царській Росії, починаючи з 1804 року, євреї могли мешкати тільки в 15 з 50 губерній імперії. Її законодавство відповідало політиці національного гноблення і негативно позначалося на всіх народах, що населяли країну.

Духовна біографія українського та єврейського народів, незважаючи на культурно-релігійну специфіку, має багато спільних точок дотику, яскравих фактів порозуміння і співпраці. Наприклад, у княжій Україні євреї виконували важливі адміністративно-фінансові доручення князя і користувалися його опікою. Вони допомагали Данилові Галицькому реорганізовувати державу, а смерть Володимира Васильковича оплакували як "збурення святині". Деякі євреї були представниками козацької старшини. Наприклад, полковник гадяцький М. Борохович (1687–1704) чи полковник полтавський П.Герцик (1675-1695, з перервами), донька якого Анна була дружиною гетьмана П. Орлика. Від пирятинського орендаря Марка Аврамовича походить рід Марковичів, що дав Україні низку визначних державних і культурних діячів XVIII-XIX ст.